

Mine første år.

Min far var 36 år gammel, da han blev gift med min mor, der til gengæld kun var 21 år, da brylluppet fandt sted den 10. april 1912. Min far havde i en længere årrække bestyret sit fødehjem for sin mor, der var blevet enke allerede i 1898. Mor havde været tjenestepige på gården, og selv om min far på dette tidspunkt havde været pebersvend i mange år, blev han alligevel forelsket i den kønne pige, der gengældte hans varme følelser, og det endte med ægteskab og en stor børneflokk. Mor fødte i alt 13 børn i årene fra 1912 til 1930. Der var ikke tvillinger imellem, så mor har været gravid i meget af tiden gennem de 18 år. Min søster Nikoline, der var nr. 6 i rækken, blev dræbt ved en ulykke med et hestekøretøj, før jeg blev født, så vi har aldrig været 13 børn. Nikolines død var et hårdt slag for min mor, og hun var på en måde trykket af det gennem resten af sit liv.

Men med 12 børn havde hun nok at gøre, skulle man synes, og vi blev da heller ikke på nogen måde forsømte. Vi var lige mange af hvert køn: 6 drenge og 6 piger.

Selv blev jeg født som nr. 11 onsdag den 20. april 1927 i en kølig og blæsende periode i et år med en mild vinter og en kølig og våd sommer.

Jeg var et skravl fra fødselen. Min ældste bror har fortalt, at han aldrig har set et så slasket og leddeløst barn. Mor fortalte da også, at nabokonen Hanne, da hun kom over for at syne den nyfødte, spontant udbrød: "Du har født mange kønne børn, Mary, men ham der, han ser danu ikke godt ud." Og Hanne var noget særligt, for hun nedstammede i lige linie fra "de stærke jyders" navnkundige bannerførere, Hans Nielsen med fra Rorning. Da jeg tilsyneladende manglede både livsvilje og livskraft, blev præsten tilkaldt, og jeg blev hjemmedøbt i vort pæneste vaskefad. På den tid og specielt på den egn var det almindeligt med tidlig dåb. "De stærkes" børn blev sædvanligvis døbt i kirken første søndag efter fødselen, uanset om det var sidst på ugen og uanset vejr og vind. Vi må huske, at den tids sædvanlige transport til kirken foregik i åben hestevogn. Men de overlevede. I hvert fald de fleste. Men vi hørte ikke til "de stærke". Så mit liv blev ikke sat på den prøve.

Nu var jeg skrøbelige barn jo så heldig, at jeg havde så mange storesøsken- de til at tage sig af mig. Men jeg tror nu nok, at mor stort set selv passede mig i den første tid. Hun har altid været gladest for de mindste, både når det gjaldt børn og børnebørn, og som den ideelle mor tog hun sig mest af den, der trængte mest. Så jeg fik den kærlighed og den omsorg, jeg havde brug for. Mor havde et stort hjerte, og kærlighed nok til os alle. Selv sagde hun, at de tolv børn aldrig havde været en for mange.

Også da jeg begyndte at vise lidt livsvilje og livskraft, var jeg genstand for mors særlige omsorg. Ja, lige til jeg kom ud at tjene som 14-årig, fik jeg aldrig lov til at slippe for de grove, uldne undertrøjer, hverken sommer eller vinter. Jeg tror nok, at mor mente, at det var disse trøjer, der næst

efter Vorherre, var årsag til, at der trods alt alligevel kom en slags menneske ud af mig. Ja, jeg tror faktisk, at jeg var den af de 12, der var mindst syg, når der ses bort fra min tid som spædbarn. Selv de sædvanlige børnesygdomme slap jeg lettere om ved end mine søskende. Så da de fik kighoste, regnede man med at jeg nok også havde haft det, selv om jeg ikke havde båret præg af det. Men så let skulle jeg dog ikke slippe. Jeg fik kighosten, da jeg var sidst i 50-erne, og da var den ikke mild.

Mit barndomshjem var gården "Damgård" i Gl. Sole. Da jeg blev født, var en del af jorden solgt fra, så arealet var da nede på godt 30 tønder land. Der skulle jo skaffes penge til de øvrige søskende ved hvert arveskifte, så da min far overtog gården i 1912, var den bygningsmæssig alt for stor i forhold til det dyrkede areal. Udhusene var fortrinsvis gamle bindingsværksbygninger, oprindeligt tækket med strå, der efterhånden som det skulle udskiftes, i vidt omfang blev erstattet med bølgeblik. Alle udhusene var upraktisk indrettede i forhold til moderne landbrug, og de krævede megen vedligeholdelse. Stuehuset var nyere - vel ca. 100 år gammelt - grundmuret, men også tækket med strå. Det var stort og rummeligt og havde 3 skorstene, ikke alene for prestigens skyld, men mest af hensyn til de mange kakkelovnsfyrede rum. Til daglig blev der dog kun fyret i køkkenet og i dagligstuen.

Køkkenet var det centrale rum og så stort, at det både kunne bruges til madlavning, til spisestue og til legerum for de mange børn. Ja, så var der endda også en slagbænk, hvor der til nøds kunne overnatte en 3-4 børn. Det gjorde vi dog ikke. Der var jo uopvarmede rum nok til at sove i, men vi havde ikke et værelse hver og da heller ikke en seng for os selv allesammen. De 3 mindste sov i soveværelset: den mindste hos mor, den næstmindste hos far og den tredjemindste i en lille seng for enden af de store. Efterhånden som nye børn ankom, blev den ældste af de små overflyttet til drengekammeret eller pigekammeret, hvor vi måtte sove sammen med den næstfølgende af samme køn. De ældste havde dog egen seng og i hvert fald også i et tilfælde eget værelse.

I det store hus var sengene kolde om vinteren, og der var jo ikke varmedunke nok til alle de børn. Men det var der råd for. Vi fik hver en mursten, som vi kunne lægge til opvarmning i kakkelovnen om aftenen. Når den så blev svøbt ind i en avis, var det en varm og hyggelig sengekammerat. Men da drenge også dengang skulle være barske, så måtte vi jo vist ugerne for ikke at blive regnet for at være blødsødne give afkald på den slags behageligheder.

Som tidligere nævnt var køkkenet det vigtigste rum i huset. Meget af opmærksomheden var samlet om det store sorte komfur med de blanke messingstænger, som var rare at støtte sig til, når man de kolde vinterdage kom udefra og trængte til at blive varmet op både på forsiden og på bagsiden. Foruden de 4 kogehuller i komfuret var der også en stor ovn med plads til ekstra

Opfyring i et rum nedenunder.

Vigtig var også "vandgryden" en stor fordybning med låg i yderkanten af komfuret..Det var beregnet til opvarmning af vand til mange hånde formål. Det kunne ikke blive kogende ,men det var passende varmt til opvask eller til at vaske sig i.

Ved komfuret stod også en stor spand koldt vand med ~~en~~ "potmål" hængende ved siden.Vi havde ikke indlagt vand i køkkenet,så der måtte hentes vand ved pumpen i bryggerset.Vandet i spanden blev brugt til bl. a. opvarmning, madlavning og til drikkevand til de mange tørstige sjæle,som drak direkte af "potmålet".

Det var mor,der stod for madlavningen,men alt det grove,f.eks kartoffel-skrælning og opvask blev udført af mine søstre.Vi drenge havde stort set kun opgaver udendørs og i stalden.Jeg skal dog lige bemærke ,at far altid tog sig af en speciel ting.Han kogte hver morgen kaffe på de kaffebønner, der var samlet sammen i en gryde fra den foregående dags kaffebrygning. Der skulle jo spares-dog ikke på "Ricken "- men de gamle bønner kunne godt bruges en gang mere.

Vi fik altid 2 retter til middag,Forretten kunne være sødsuppe,byggør, kærnevælling,grønkålssuppe eller lignende.Efterretten var altid-undtagen lørdag- kartofler,sovs og ofte frikadeller eller stegt flæsk .Somme tider kunne forretten erstattes af en efterret,som regel frugtgrød.For at spare på opvasken fik vi kun en tallerken ,den dybe,og vi spiste ikke med kniv og gaffel.

Desværre var jeg meget kræsen,jeg kunne f.ikke lide sovs eller flæsk-og heller ikke mælk .Mor tolererede,at vi ikke spiste det,vi ikke kunne lide, men der var ingen muligheder for at få noget andet i stedet.Hverken min far eller mine søskende havde samme tolerance over for kræsenhed som mor,så det gjaldt absolut om ikke på nogen måde at gøre opmærksom på sin kræsenhed.

Vi var jo en stor bordfuld,som regel omkring 12.Den ældste eller næstældste af drengene var karl hjemme,og et par af pigerne,der var konfirmerede var også hjemme for at hjælpe i det store hus og med at passe de mange børn Ingen begyndte at spise,før der blev sagt"værsgo !Vi læste ikke til bords til daglig,men mor bad altid en bordbøn stille for sig selv,inden hun begyndte at spise.Vi var også pålagt bordskik:ingen højroestet snak fra børnene side og ingen indblanding i de voksnes samtaler.Der var ofte fremmede,der spiste med.Og selvfølgelig blev vi siddende,til der blev sagt velkomme.

Jeg var som tidligere fortalt født ret leddeløs og langt op i årene var jeg slem til at stå og falde sammen,og jeg blev kaldt rundrygget,eller det,der var værre.Det blev efterhånden skik og brug,at både mine forældre og mine store søskende ustandselig sagde:"ret dig op"Jreng" til mig . Det irriterede mig meget.For mor var det vigtigt at få noget gjort ved det.Hun var

Ved læge med mig et par gange, men han sagde, at min ryg ikke fejlede noget, bare skulle styrkes, og det blev der så taget fat på ~~det~~. I en periode fik jeg rygmassage af en sygeplejerske, jeg blev sendt til gymnastik i forsamlingshuset, jeg måtte gøre stavgymnastik efter kaptajn Jespersen i radioen. Ja, der blev købt en trapez og hængt op i køkkenloftet, for at jeg skulle lave "svalereder" i den. Jeg tror dog nok, at den blev brugt mest af mine søskende til at gynge i eller til at svinge sig i. De havde mere fornøjelse af det end jeg, som sandt at sige ikke fandt behag i al den opmærksomhed, som min slatne holdning gav anledning til, undertiden også i skolen. Da jeg senere i livet blev indkaldt til livgarden, tror jeg nok, at mor tog det som et udtryk for, at hendes indsats havde båret frugt. /

Vi havde som før omtalt ikke indlagt vand i huset, og derfor kunne vi jo heller ikke have toilet inde i huset. Til gengæld stod der natpotter rundt under sengene, og i det store soveværelse stod der en "natspand" til at tømme over i, hvis nogen af potterne skulle blive fyldt i nattens løb.

Det udendørs WC var anbragt i et uopvarmet og uoplyst rum i et hjørne ved svinestalden. Toilettepapir i moderne forstand fandtes ikke, men masser af papir fra aviser og ugeblade, så WCet kunne også bruges som læsestue.

Vi skulle vaske hænder efter toiletbesøg, men det måtte jo gøres i bryggers eller i køkken, hvis det blev husket. Vi drenge besørgede oftest i stalden, "æ nøs", hvad enten det drejede sig om stort eller småt. Man måtte så passe på, at en af kørerne ikke løftede halen over en og lod sit affald strømme.. Aftørring efter ~~efføring~~ kunne klares med en tot halm.

Vi havde i Gl. Sole ingen spand i WCet, men under brættet var der et ret stort rum, der ved hjælp af en skovl kunne tømmes over i en trillebør, der blev tømt over i møddingen. Lækkert.

Egentlig badeværelse havde vi ikke. Men vi fik bad hver lørdag i en zinkbalje i et lille rum ved siden af bryggerset. Jeg tror, at det tidligere har været brugt til værelse for kvindeligt tyende. Vandet blev opvarmet i gruekedlen, som også blev anvendt til kogning ved storvask og til at koge sortpølser m.m. i ved slagtninger.

Men der var ikke rent vand til hvert barn, 3 børn måtte være fælles om et hold vand. Man startede med den yngste, og da jeg var nr 3 fra den ende, har jeg vist aldrig fået bad i rent vand. Efter badet fik vi rene undertrøjer på. Underbukser brugte vi ikke, men vi brugte hovedsagelig gammeldags lange skjorter, som vi også sov i. Efter det 3. bad blev det snavsede ^{Vand} hældt ud og løb ud i møddingen gennem en åben rendesten.

Hver søndag morgen fik vi rent tøj på, og da vi sjældent fik nyt tøj, men overtog tøj efter de ældre søskende, var det ikke modetøj, vi var iklædt. Men det var et stort arbejde for mor at holde os alle rene og pæne i tøjet. Alene det at stoppe strømper var en stor omgang. Så det blev ofte sent, inden mor kunne komme i seng..

Vask af tøj tog også lang tid. Klat- og finvask var der jo næsten hver dag. Men storvask foregik kun en gang om måneden, men strakte sig over 2 dage.

Det var en stor historie, gruekedlen var i gang hele tiden. Vi havde nogle hjemmelavede vuggevaske, som de ældste af drengene betjente. Men pigerne havde også nok at gøre med at sætte i blød, flytte over i vuggevaskerne, banke og gnide, skylle og vride samt hænge til tørre. Senere var der jo en stor omgang, med at lægge sammen, strække, rulle, stryge, lappe og stoppe m.v. Der blev jo dog våket om en 12-14 personer.

Somme tider havde vi daglejerkonen Johanne til at hjælpe, og hun havde sine to børn med.

Om sommeren var vi ikke meget inde i huset, men om vinteren var vi gerne i køkkenet, til ilden gik ud, og vi flyttede så ind i dagligstuen hen på eftermiddagen. Så var der tændt op i kakkelovnen, hvor der blev fyret med træ og tørv. Kakkelovnen havde opvarmningsrum med ringe, så der kunne varmes mad og koges vand, ja man kunne så galt stege æbler på ringene.

Her i dagligstuen udfoldede der sig et broget familieliv. De mindste legede på gulvet, ikke altid særlig stilfærdigt, de større børn lærte lektier, og når det var overstået, udfoldede spillelidenskabene sig for alvor, skak, dam og mølle var populære, men matadorspillet var nok det mest spændende, da det kom frem. Boldspil var ikke populært i stuen, men bobspelet var tolereret. Når avisen kom, skulle far altid have den først, derefter mor, og så var der en rangfølge ned ad. Så hvis jeg skulle have ventet på det, havde jeg ikke nået det inden sengetid. Men jeg fik den som regel allerførst, idet jeg var så nysgerrig, at jeg hentede den ved rutebilen henne hos købmanden, og med fare for at irritere far med, at det tog for lang tid at komme hjem med den, fik jeg da som regel min værste nyhedstrang stillet på vej hjem.

Far læste en del bøger, og mange af vi børn var vist egentlig også nogle læseheste. Mor sad mest og reparerede tøj eller syede tøj om, men hun kunne godt få tid til at synge for os imens eller fortælle rørende, ja vel ofte sentimentale historier. TV havde vi jo ikke, og radio fik vi sent, jeg vil tro i 1938. Og da vi fik den, blev den meget aflyttet.

Udover dagligstuen havde vi også den fine stue: Lillestuen, hvor de fineste møbler stod. Den blev kun benyttet, når der var selskab, til daglig blev der ikke fyret op her. Endelig havde vi også den store stue, Overstuen. Den blev kun benyttet ved større fester, f.eks. høstgilder og konfirmation.

Jeg husker fra min "bette tid", at der ved en familiefest blev stor opstandelse, fordi jeg var forsvundet. Jeg var ikke set hele aftenen, og ved sengetid blev en større eftersøgning sat i gang både ude og inde. Endelig blev jeg fundet under bordet i Lillestuen, som havde et bordtæppe, der gik helt ned til gulvet. Jeg har altid sovet fast de første timer, efter jeg var faldet i søvn.

Det store loft blev ikke brugt til beboelse, men her var lager af mange hån-
de herlige, ja, vigtigst var det nok som kornlager. Men der var også en herlig-
hed af gamle bøger og blade, så jeg søgte ofte derop, for at få læseoplevel-
ser i fred og ro.

Jeg tror ikke, at vi selv holdt ugeblade. Men andre tænkte på familien med de læselystne børn. Familie Journalen hentede vi, når den var en uge gammel hos et par søskende, som havde en gård i nærheden. Der var mange spændende beretninger. Især husker jeg serien "Villy på eventyr" som meget spændende. Mange ugeblade fik vi af tante Agnes, som havde pensionat i København. Det var bl.a. Hjemmet. Hun sørgede også for, at vi fik mærker til OTA-bøgerne, som vi fandt meget spændende og gode. Vores gamle Faster, som var viceinspektrice i København, sørgede i rigt mål for pædagogisk læsning til os i form af kasserede skolebøger og flere lødige børneblade. Og vi var ikke grebet af smide væk kulturen, der var plads på loftet. Så her hobede tingene sig op. Der var også gamle møbler og masser af "klædudtøj". Så loftet var et godt sted for børn med fantasi.

Der var også et par kælderum, som blev brugt til lagerrum for frugt og grønsager, og jeg tror også, at saltkarret stod her, Mælkestuen, som også var opbevaringsrum for alle hånede madvarer, som skulle opbevares køligt for at holde sig, var halvkælder, dvs. 5-6 trin ned. Her havde smørkernen stået i gamle dage, og "æ dejntrug" stod her endnu. Moderne ting som køleskabe var på det tidspunkt ukendt i vores miljø. Mælk var ikke noget, man købte, Men som blev taget ind direkte fra stalden, når der blev malket. I mælkestuen blev mælken hældt op i store fade, hvor det så stod og "trak fløde", som blev skummet fra, inden mælken blev serveret med mange fløderester. Om sommeren var tykmælk en populær ret. Dagen før den skulle spises, blev råmælken hældt op i fade eller direkte i tallerkenerne og tilsat syrnet mælk eller andet stof, der fremmede processen. Når den var klar til brug, blev den serveret med revet rugbrød og sukker. For mange en herret.

Foran huset var der en meget stor have med store plæner, lange gange og en hel masse frugttræer. Ja, der var da også mange blomsterbede og prydbuske, og der var også en stor køkkenhave med en masse frugtbuske og en lang række rabarber.

Frugttræerne var ikke som almindeligt nu podede træ af kendte sorter, Nej, langt de fleste var kernesatte træer, hvor man først vidste, hvilke frugter de ville bære, når man høstede de første frugter. Langt de fleste måtte så kasseres, fordi kvaliteten var for ringe. Tilbage blev så nogle træer, som fik lov at stå, fordi de ikke var så ringe endda, Men mange var sødlige og lidet holdbare. De bevarede træer blev så kaldt op efter den, der havde sået frøene. Vi havde Bedstemors træ, Mors træ og den bedste af dem alle Farbror Kristens træ, som var ualmindeligt rigtbærende med store velmagende frugter, som kunne holde sig hele vinteren. Der var flere, der fik podekviste fra dette træ, men jeg tror dog ikke, at der er kommet en egentlig ny sort ud af det.

I haven stor også en stor blodbøg, som fik lov til at brede sig og fylde alt for meget. Det havde sin særlige grund. En gammel "klog" mand havde sagt til min mor, at som træets vækst blev, ville det gå det barn, der blev født

samtidig med ,at træet blev plantet. Jeg mener, at det var Vagn. Mor var derfor meget forsigtig med, at blodbøgen ikke blev skåret tilbage. Ja, dengang grene måtte skæres bort, fordi de kom for tæt på elledningerne, var mor meget urolig og nervøs for, at der skulle ske Vagn noget. Men det gjorde det vist ikke.

Vi børn måtte ikke som Adam og Eva frit spise af frugten på træerne, men vi kunne frit tage af dem, der var faldet ned,.

Haven vendt direkte ud til kommunevejen, så når vi opholdt os i haven, fik vi, navnlig far, ofte en god snak med folk, der kom forbi. En gang havde vi besøg af en meget gammel dame, der i sin ungdom havde tjent på gården. Far faldt så i snak med naboen, Therkild Nielsen, som hørte til de "gammelstærke". Den gamle pige udbrød da forarget: "Hvad er det du gør, Jens Peter, snakker du med "de gammelstærk ? " Jeg synes, at det siger noget om, hvordan forholdet til "de stærke" havde ændret sig i de mellemliggende år.

En anden gang gik jeg og hjalp far med at grave, da en anden mand kom forbi og faldt i snak med far. Han ville også gerne i snak med mig, og han spurgte mig, hvor gammel jeg var. Jeg svarede "A æ tow år". Det ville han ikke tro, det var jeg alt for stor til. Men far kunne bekræfte, at det var sandt. Da manden var kørt, sagde jeg til far: "Jeg behøvede vel ikke at fortælle ham, at jeg bliver 3 år i morgen." Jeg husker ikke selv historien, far har fortalt den. Men historien skal nok være sand, selv om drengen ikke behøver at være mig. Far "byttede" ofte rundt med os.

Vores have var frodig, men ikke præget af meget orden og symmetri. Dels havde vi børn megen frihed til at lege der, og vi var slemme til at rode alle hånde ting frem til at lege med, og knap så gode til at sætte på plads igen. Mor elskede blomster og frodighed. Derfor såede og plantede hun blomster hvor som helst, der var plads, så bedene var ofte overfyldte og en blanding af alt muligt .

Jeg husker specielt, at vi havde rigtig mange påskeliljer og pinseliljer. De stod i lange rækker, også indtil køkkenhaven. Mor elskede at plukke blomster og forære dem væk. Undertiden solgte hun også påskeliljer. Jeg tror, at hun fik 2 øre pr. stk. Hun holdt også af georginer, som hun havde et utal af. De mange rabarber blev i høj grad udnyttet til frugtgrød og marmelade, men vi spiste dem også rå, undertiden dyppet i sukker. Oxalsyren blev der ikke tænkt på eller taget hensyn. Vi tog tilsyneladende heller ikke skade af den, men vi var jo også uvidende om, at den skulle være farlig.

Også jordbær havde vi mange af. Vi fik da jordbær med mælk eller fløde, men oftest fik vi jordbærrene kogt i grød-ofte sammen med rabarber for at "drøje" på jordbærrene. Det var også vigtigt at få nogle henkogt. Det var en besværlig og vanskelig proces, som ikke altid lykkedes, og inden længe blev jordbærrene helt farveløse. I dag må vi glæde os over, at vi kan fryse dem. Det er lettere og bedre, og bærrene bevarer den smukke røde farve.

Saft blev der lavet umådelige mængder af. Vi havde lange rækker af ribsbuske, så vi fik vel mest ribssaft, men ofte blev der blandet rabarber i, og vi

fik da også masser af rabarbersaft. Vigtigt af hensyn til sundheden om vinteren var det at få hyldebærsaft nok. Det var universalmidlet mod forkølelse. Det smagte herligt som middagsret med æbler og tvebakker eller kold melgrød, men så snart, der var en forkølelse på vej, blev den serveret skoldende hed i kopper, og så fik vi det straks meget bedre.

Min barndom faldt sammen med landbrugskrisen i 1930-erne, så i den børnerige familie var penge altid en mangelvare. Selvforsyning af fødevarer i højest mulig omfang var en nødvendighed. Kartoffler og allehånde grønsager var en vigtig del af ernæringen. Disse afgrøder blev ikke alene dyrket i haven, men i vidudstrækning også som markafgrøder. På den måde, var problemerne med skadedyr, f.eks. gulerodsfluen, heller ikke så store.

Vi købte da brød hos bageren og mel hos købmanden, men en stor del af brødene, dog ikke rugbrødene, blev bagt af mel fra eget korn, som blev malet på møllen i nærheden.

Også det meste kød var fra egen produktion. En gris ^{blev} jævnlig slagtet, en spædkalv blev ofret ind imellem, og kyllinger og høns måtte ofte lade livet, for at vi kunne beholde det, og æg fra egne høns indgik i det daglige forbrug. Men selv om vi af og til drev fiskeri i mosen, var det alligevel rart, at der kom en fiskemand en gang om ugen. Hans varer var vist ikke altid friske, men vi spiste dem med god appetit.

Selv om far og et par af mine brødre gik på jagt, var det alligevel ret sjældent, at vi kunne sætte tænderne i en lækker hare eller agerhøne. Ja, ind imellem blev der da også skudt en vildand. Enkelte gange prøvede vi også af smage en solsort eller en gråspurv, som de store drenge havde skudt. Men der var ikke meget kød på. Nej, så var det da bedre, når vi kunne nyde kaninsteg, fra et af de dyr, vi drenge havde opdrættet. De blev nu oftest solgt til kaninslagteriet.

Men selv om selvforsyningen leverede det meste af levnedsmiddelforbrug^{et}, så fik vi hver uge besøg af natbageren, som leverede flere 8-punds rugbrød hver uge samt et lyst rugbrød til mor. En gang imellem blev der også købt 5-øres kager, som denne bager, kun tog 4 øre for. Men det var også i foruroligende grad vild luksus. Natbageren fik sit navn, fordi han oftest kom mellem 9 og 11 om aftenen.

Hver uge kom der også en slagtervogn, og som regel handlede mor også med ham. Lidt fars til at blande med mel og kartofler til frikadeller og et stykke leverpostej var der ofte brug for.

Af levnedsmiddelforretninger havde vi i Gl. Sole kun købmanden, men han havde sandelig også et rigt udvalg. Det meste blev solgt i løs vægt og med kredit, ofte i en hel måned. Til mange ting skulle vi selv medbringe emballage, f.eks. til petroleum eller til sirup. Nogle ting kunne fås afvejede, f.eks. havregryn, men det var alt for dyrt for os, vi fik næsten alt i løs vægt.

Og tænk, hver lørdag var der åbent til kl. 20.00, og der var gratis bolsjer til alle kunder om lørdagen, og hjemme hos os var vi dejligt mange til at dele.

9

På mange måder havde vi børn en lykkelig barndom. Vores far var god til at os med i sine daglige gøremål på gården, og skulle der køres til mølle, foderstof, skov eller mose, fik vi altid lov at køre med. Det gav mange kontakter og mange oplevelser. Far tog os også med på fisketure og med i værkstedet, hvor jeg dog ikke var så fingersnild som flere af mine søskende. Vi var også en dyrevenlig familie, mange kælnede katte, og en hund havde vi da også altid. Ikke altid racerene, men altid børnevenlige. Men måske var de lidt slemme til at strejfe rundt, og det var jo ikke velset. Følte man sig overset eller forurettet var der altid trøst at hente hos hund eller kat eller en sød kalv i stalden. Indimellem havde vi også gedekid, som vi somme tider fik lov til at beholde så længe, at de skulle malkes.

Mor var som førnævnt en god fortæller og meget medlevende i vores sorger og glæder. Men selv om mange af hendes sange og historier var oversentimentale, var det dog vigtigere for hende, at vi fik en grundig indføring i, hvad det betød at være døbt. Vi lærte tidligt at bede aftenbøn. Først brugte vi: "Jeg er træt og går til ro", men ret tidligt gik vi over til "Fadervor". Hendes godnat-hilsen var et klap på kinden med ordene: "Sov sødt i Jesu navn". Også de bibelske fortællinger var vi godt kendte med, før vi kom i skole. Men udover sentimentaliteten havde mor også udpræget humoristisk sans, og hun havde en enestående evne til at se de smukke sider af livet og kunne glæde sig, også over de små ting.

Vi gik ikke i søndagsskole før på et meget sent tidspunkt af vores barndom. Det ville far ikke tillade. Han syntes ikke, at vi skulle påvirkes af indremissionske eller værre endnu: gammelstærke søndagsskoleledere.

Vi børn havde jo rige legemuligheder, vi var en stor børneflokk, og der var jo plads nok rundt i gårdens mange bygninger, i den store have og i læbæltet omkring gården. Der var også 2 damme, hvis vi havde lyst til at lege med vand, og t har børn jo. Vi havde ikke meget købt legetøj, men vi havde fantasi nok til at finde ting at lege eller til selv at lave tingene. Vores lege havde jo tit noget med de voksnes verden at gøre. For drengenes vedkommende især landbrugets verden, men også "gamle dage", jagt, krig og fiskeri. Da vi blev lidt større kom boldspil af forskellig slags til at spille en stor rolle. Børn kan godt lide at være mange, og da vi var mange børn, kom børnene fra hele nabolaget ofte til for at lege med. Og selv om der ikke var meget selskabelig omgang med "de stærke", så var deres børn gode at lege med. En populær leg var "Humbug". Vi blev delt i to grupper og placeret på hver sin side af et af udhusene. En bold blev kastet frem og tilbage og taget og skulle helst gribes. Når den blev grebet, skulle man sige "Humbug" og kaste bolden tilbage. Det gjaldt så om på et overraskende tidspunkt så ubemærket som muligt at holde bolden tilbage og styrte om på modstanderens side og erobre en modspiller ved at "stikke ham med et sikkert boldkast". Det hold, der gjorde flest erobringer, var sejrherre

Man taler tit om, hvor langt tilbage i barndommen, man kan huske. Selv mener jeg, at min ældste erindring kan dateres til den 12. juni 1930, da var jeg godt 3 år gammel. Jeg husker, at vi 2 mindste børn midt i vores leg i huj og hast skulle hjemmefra, og vi blev af en bror bragt op til et gammelt ægtepar Jens Madsen og Karen Marie. Det var uforståeligt for mig, og jeg husker ikke, at vi fik nogen forklaring, før senere på dagen, da Vagn kom og hentedes os med den besked, at vi godt måtte komme hjem og se vores nye lillesøster, som kom til at hedde Edel. Hun fik det privilegium af forblive yngste barn hele livet, Vi andre har kun været det i et år til halvanden år. Samme Edel gav anledning til en af de begivenheder, som har gjort mest indtryk på mig i min tidlige barndom. Hun har vel været et par år den gang, og jeg selv omkring 5 år. Vi to legede sammen med Gunnar i sandkassen ude i gården under opsyn af Astrid. Vi havde nemlig en ajlekumme i gården, som ikke var ordentligt afskærmet, til trods for at brædderne var rådne. Det var derfor strengt forbudt for vi små at komme i nærheden af den. Mor havde jo nok været bange for, at vi skulle glemme det, og derfor sat Astrid til at passe på os. Men det gik alligevel galt. Edel og Gunnar kom i klammeri, og Edel tog en skovl og slog Gunnar med den. Astrid greb ind, og Edel løb sin vej hen mod ajlekummen. Vi andre skreg: "Du må ikke gå på ajlekummen". Men Edel hørte ikke efter og faldt ned i den dybe kumme, Vi skreg op i angst og styrtede ind til mor, der blev stiv af angst og var ude af stand til at røre sig. Hun havde i forvejen mistet et barn ved en ulykke. Heldigvis var min ældre søster Inger til stede sammen med Gerda. Resolut løb de ud til ajlekummen, hvor Inger lagde sig ned og fik Gerda til at holde sine ben. Det lykkedes hende så at få fat i Edel og få hende trukket op fra det farlige og ildelugtende sted, som Edel trods mange anstrengelser lugtede af i lang tid. Edel tog det i øvrigt forbavsende roligt. Hun sagde, da hun kom op: "A tabt mi træsko". Inger og Gerda burde jo egentlig have haft en medalje for deres dåd, men deres indsats blev jo aldrig kendt ud over en meget snæver kreds. Det, der gjorde mest indtryk på mig, var dog at se min mor lammet af angst.